

Анна Шелестова,

аспірантка Харківської державної академії культури

Базові функції навчальних документів у системі електронно-документної комунікації сучасного вищого навчального закладу України

Обґрунтовано вживання та розкрито значення поняття електронно-документної комунікації сучасного вищого навчального закладу України. Проаналізовано різні погляди науковців щодо класифікації функцій документів, їх характеристик і складу. Визначено та вивчено базові функції навчальних документів у складі системи електронно-документної комунікації сучасного вишу України. Наведено характеристики базових функцій навчальних документів, розроблено узагальнену систему базових функцій навчальних документів ВНЗ.

К л ю ч о в і с л о в а: вищий навчальний заклад (ВНЗ), навчальний документ ВНЗ, система електронно-документної комунікації ВНЗ, класифікація функцій документа, базові функції навчальних документів ВНЗ.

Usage and sense of definition Ukrainian university electronic-documentation communication are proved and revealed in this article. Different means of scientists as to classification of document functions, their characteristics and composition are analyzed. Basic functions of university educational documents are analyzed and qualified in the Ukrainian university electronic-documentation system. Characteristics of basic functions of educational documents are induced in article. The generalized system of basic functions of university educational documents is developed.

K e y w o r d s: university, university educational document, university system electronic-documentation communication, classification of document functions, basic functions of university educational documents.

Документаційне забезпечення сфери вищої освіти вибудовується на наукових засадах, які визначаються документознавством. Документування є частиною діловодства, пов'язаною з процесами створення документів. Стандартизація та уніфікація документів, визначення певних вимог до їх складання і оформлення, тенденції до скорочення кількості видів документів, що використовуються в діяльності вишів, необхідність скорочення обсягів документообігу значною мірою актуалізують вивчення доцільності пов'язання процесу документотворення з функціями документа.

Документи функціонують не ізольовано. Кожний з них займає певне місце, відіграє певну роль, призначений для певних цілей і відображає у своєму змісті зовнішні та внутрішні зв'язки. Документи певною мірою є виміром ієрархії управління вищими навчальними закладами України III–IV рівнів акредитації (далі ВНЗ). Як і будь-яка інша система, документ створюється лише тому, що він виконує необхідні для суспільства функції.

Вивчення функцій навчального документа має суттєве значення для з'ясування мети його створення і наявності в ньому інформації, для правильного розуміння ролі документа в суспільстві, дає змогу здійснити більш чітку наукову класифікацію документів, виробити конкретні вимоги до їх змісту і форм, технології їх обробки та організації, допомагає підвести теоретичну основу під удосконалення документообігу та управління вищою освітою загалом. Тому сьогодні вивчення функцій навчальних документів сучасного ВНЗ стає дедалі нагальнішим.

Метою статті є визначення та вивчення базових функцій, комплексних характеристик, що лежать в основі розроблення кожного навчального документа у складі системи електронно-документної комунікації сучасного ВНЗ.

Із розвитком новітніх інформаційних технологій, зокрема Інтернету, у сучасному ВНЗ дедалі частіше з'являються документи не лише на традиційних носіях але й в електронній формі, зокре-

ма веб-сайти ВНЗ. Крім того, документи передаються в процесі комунікації за допомогою електронних засобів, тому чітка межа між документною та електронною комунікацією у ВНЗ як соціальному інституті поступово стирається. Все це і дає підстави говорити про електронно-документну комунікацію сучасного ВНЗ.

Теза про електронно-документну комунікацію підтверджується тим фактом, що на сьогоднішній день існують тенденції глобального розповсюдження документів. Простір, в якому функціонують документи, весь час розширюється за рахунок постійного зростання масштабів пізнавальної діяльності людства. Вся набута в процесі вивчення тих чи інших явищ, об'єктів та предметів інформація фіксується на машинозчитуваних носіях, вивчається, доповнюється науковцями та спеціалістами, що, в свою чергу, зумовлює постійний приріст опублікованих, неопублікованих документів і документів, що не публікуються, а також у зв'язку з подальшим розвитком інформаційних технологій, великою кількістю електронних документів, у т. ч. таких нових комплексних перспективних електронних документів, як веб-сайти ВНЗ, що містять у своєму складі значний обсяг менш масштабних документів у електронній формі. Поширенню середовища функціонування документів сприяє також тотальна інформатизація суспільства, котра нині охоплює всі сфери та галузі суспільного життя: освіту, науку, культуру, мистецтво, управління, політику, економіку, що, в свою чергу, породжує дедалі більшу кількість навчальної, наукової, управлінської, економічної та іншої документації як на традиційних носіях, так і в електронній формі, оскільки впровадження новітніх інформаційних технологій, удосконалення засобів і способів документування та передачі інформації постійно розширює документне середовище і, як наслідок, збагачує вже існуючі документні ресурси сучасного суспільства [14].

Науці відомо чимало спроб з'ясувати функції документа. Ще у 20-х роках XIX ст. бельгійський вчений П. Отле у своїй праці «Труди по бібліотековеденью. Руководство для общественных библиотек. Организация умственного труда. Руководство к администрированию» виокремив такі його функції: 1) формулювати правила діяльності адміністративних одиниць; 2) надійно і швидко передавати розпорядження, інструкції як агентам адміністрації, так і управління; 3) зберігати пам'ять про факти; 4) зберігати їх докази; 5) поши-

рювати корисну інформацію [12]. З'ясувати залежність поняття «документ» від розвитку функцій документів вперше взявся К. Мітяєв. У 1963 р. він виділив комунікативну функцію документів, розглядав їх як засіб закріплення інформації, як засіб управлінської діяльності, як історичні джерела, відмітив правовий характер документів [11]. Однак, згодом, у 1968 р., він дещо змінив свою думку, вважаючи, що документи виконують функції закріплення (фіксації) інформації, служать юридичним доказом та історичним джерелом [10].

Грунтовним, на наш погляд, є дослідження цієї проблеми М. Ілюшенко, яка вибудовує його з позицій комплексності функцій документа. Автор підкреслює, що не існує документів, які виконують лише одну, суворо окреслену функцію. На її переконання, документ поліфункціональний, тобто в одному документі поєднуються, переплітаються різні функції, і розмежовувати їх можна лише умовно, на теоретичному рівні, для зручності їх класифікації та аналізу [4]. Як відомо, наслідки будь-якої класифікації залежать від критеріїв, за якими вона здійснюється. Тому важливим є те, що, досліджуючи функції документа, автор спирається на його зміст. За її словами, саме специфіка змісту документа, яка визначається необхідністю реалізації тієї або іншої суспільної потреби, виступає визначальним критерієм класифікації функцій документа. Однак варто мати на увазі, що, фіксуючи в документі якусь інформацію, його укладач не завжди має на меті якусь конкретну функцію. Функція документа – це його цільове призначення, властиве йому іманентно, незалежно від того, усвідомлена вона автором чи ні. У своєму дослідженні М. Ілюшенко серед функцій документа називає такі: інформаційну, соціальну, комунікативну, культурну, управлінську, правову, обліку та історичного джерела [4].

У фаховій літературі відстоюються й інші точки зору на цю проблему. Я. Лівшиць, наприклад, виділяє такі функції документа: фіксування інформації, комунікативну, доказування та соціальну [8]. В. Кашепов зазначає, що документи «засвідчують або фіксують факти, події, зв'язки; інформують, приписують, дозволяють або забороняють здійснювати певні дії; свідчать про виконання якихось приписів і т. д.» [5]. За словами Н. Лисенко, Б. Сербіновського, С. Цветкової документу притаманні інформаційна, організаційна, комунікативна, юридична та виховна функції [9]. Майже такий склад функцій, за

винятком комунікативної, приписує документу і М. Басаков [2].

А. Соколов наголошує, що документам, як і мові та мовленню, притаманні сутнісні і прикладні функції. Сутнісні функції іманентно властиві документу, є його невід'ємною частиною, обумовлені його природою. Втрата будь-якої сутнісної функції означає руйнування документа. Як правило, сутнісні функції доповнюються прикладними. Прикладні функції документа не обов'язково йому притаманні, а з'являються під впливом зовнішнього середовища, певних обставин. Іншими словами, прикладні функції – результат пристосування документа до потреб поточного моменту [13].

Оскільки документам в першу чергу притаманне соціальне призначення, що впливає з авторського задуму, розглянемо більш детально класифікацію функцій документа, запропоновану А. В. Соколовим. Соціальне призначення документів визначає ті сутнісні функції, котрі вони повинні виконувати. Водночас документи створюються для того, щоб індивідуальний користувач мав змогу їх розуміти; якщо людина не може прочитати текст документа, то останній втрачає свої сутнісні функції. Таким чином, сферами проявлення сутнісних функцій є і суспільне життя, і світ особистості. В. А. Соколов пропонує таку таблицю функціональних характеристик документів [13].

Споживацькі вимоги до документа з боку окремих читачів (слухачів, глядачів) передбачають наявність у нього таких характеристик:

- змістовність – документ повинен слугувати джерелом знань, емоцій, стимулів;
- зрозумілість – якщо текст не сприймається (не читається), то такий текст не є документом, оскільки не можливо розшифрувати його зміст;
- матеріальність – зображення, що не має стабільної, відчутної форми, не сприймається людиною як документ.

Соціальний прагматизм вимагає від документів виконання сутнісних функцій, орієнтованих вирішувати актуальні суспільні завдання (тут ініціатива здебільшого належить органам управління). Насамперед, це:

- освітня функція (педагогічна, просвітницька, виховна) – розповсюдження знань, морально-етичних норм, ідеалів, переконань, що забезпечують соціалізацію особистості;
- ідеологічна функція (агітаційно-пропагандистська) – популяризація будь-яких політичних, релігійних, субкультурних доктрин (вчень);
- допоміжна функція – сприяння розвитку спеціальних комунікацій, що обслуговують професійні потреби соціальних інститутів; до цього функціонального різновиду належать науково-допоміжні, техніко-допоміжні, виробни-

Функціональні характеристики документів (за А. В. Соколовим)

Таблиця 1

№ п/п	Сфери реалізації функцій	Типи функцій	
		сутнісні	прикладні
1.	Суспільне життя (соціальний простір)	Соціальне призначення	Соціальний прагматизм
2.	Особистий світ (індивідуально-психічний простір)	Споживацькі вимоги	Реальне застосування

Така важлива особливість документа, як його соціальне призначення проявляється у трьох функціях:

- соціально-просторовій, або мнемічній – фіксування та збереження у часі духовних творчих досягнень членів суспільства;
- соціально-просторовій – розповсюдження в соціальному просторі актуальних смислів (значень емоцій, стимулів);
- ціннісно-орієнтаційній, що впливає зі штучного походження документів. Ціннісно-орієнтаційна функція є сутнісною для штучно створених повідомлень та прикладною – для мовленевих повідомлень.

чо-допоміжні, військово-допоміжні та інші функції документів, що представляють різноманітні типи літератури;

- бюрократична функція – оскільки бюрократія «живе» на документних потоках, вона не можлива без них;
- художньо-естетична функція – функція формування та розвитку художньої літератури як особливого, словесного виду мистецтва, а також зображувального мистецтва, заснованого на іконічних документах;
- товарна функція зумовлена тим, що всі документи є продуктом праці, мають ринкову вартість і можуть функціонувати як товар;

- меморіальна функція – окремі документи набувають особливої соціальної цінності, аж до музейних експонатів, якщо вони безпосередньо пов'язані з тією чи іншою історичною особою, тією чи іншою історичною подією (мають автографи, екслібриси, легенди, пов'язані з ними). Такі документи стають культурними пам'ятками.

Реальне застосування документів у духовному житті окремих людей здійснюється завдяки таким функціям:

- пізнавальній функції документа, що відіграє центральну роль у вихованні та самовихованні;
- гедоністичній функції, притаманній творам художньої літератури та зображувального мистецтва (гедоністичну функцію можна ще назвати культурно-дозвіллевою);
- бібліофільській функції, що зачіпає емоційну сферу особистості;
- представницькій функції – книжкові зібрання в будинку є свідченням освіченості, культурності їх господаря;
- особисто-архівній функції, що виконується документами, так чи інакше пов'язаними з біографією певного індивіда;
- функції самовираження автора, коли створення документа стає невимушеним актом творчості, реалізації його особистих талантів, знань, емоцій;
- інструментальній функції – створення документів, пов'язаних з професійними обов'язками [13].

В. Банасюкевич, опираючись на дослідження в галузі документознавства, називає чотири функції документа: фіксуючу факти чи явища, комунікативну, доказування і функцію історичного джерела. Управлінські документи автор відносить до особливої категорії документів, що служать засобом, інструментом управління соціально-економічним життям суспільства, і виділяє дві особливі, на його думку, властиві лише управлінським документам, функції. Перша з них – функція матеріалізації управлінської дії, що є основним критерієм доцільності виникнення документа і багато в чому завбачає його цінність як історичного джерела. Друга – функція організації інформації. Вона, на думку автора, полягає в тому, що лише за допомогою документа інформація зберігається і передається у суворо визначеній формі: функції документа визначають склад його реквізитів, побудову тексту і його лексичні особливості [1].

На особливу увагу заслуговує дослідження функцій документа Н. Кушнарєнко. Розуміючи

під функцією документа, насамперед, його суспільну роль, соціальне призначення, мету, завдання та вважаючи, як і М. Ілюшенко, документ поліфункціональним об'єктом, що виконує низку взаємопов'язаних функцій, Н. Кушнарєнко, на відміну від своєї колеги, вважає соціальними всі функції документа і умовно поділяє їх на три групи: 1) головна функція; 2) загальні функції; 3) спеціальні функції [6].

Головна функція – це найбільш узагальнююча функція. Вона полягає в здатності документа зберігати і передавати (поширювати) інформацію у часі та/або просторі. Загальні функції характерні для всіх документів, незалежно від їх типу та виду. Тому до загальних функцій документів Н. Кушнарєнко відносить: інформаційну, соціальну, культурну, комунікативну, кумулятивну. Спеціальні функції властиві не всім, а лише певним видам і типам документів, де вони проявляються залежно від соціальних потреб суспільства. Найбільш поширеними є: управлінська або регулятивна функція; пізнавальна (освітня) або когнітивна функція; правова; статистична; історична функція або функція історичного джерела; загально-культурна; меморіальна (пам'яткова); гедонічна функція [6].

Якщо говорити винятково про функції навчальних документів [3], то у Листі Міністерства освіти та науки України від 31.07.2008 № 1/9-484 головам робочих груп МОН України з розроблення галузевих стандартів вищої освіти та головам науково-методичних комісій МОН України щодо нормативно-методичного забезпечення розроблення галузевих стандартів вищої освіти наведено таку їх класифікацію: дослідницька, проектувальна (проектуювально-конструкторська), організаційна, управлінська, технологічна, контрольна, прогностична, технічна [7].

Отже, все наведене вище засвідчує, що певні класифікації функцій документа існують, однак цілком очевидно, що запропонований різними авторами склад цих функцій не є вичерпним.

На підставі здійсненого нами порівняльного аналізу складу функцій та їх змісту й призначення, запропонованих згаданими вище авторами, ми пропонуємо читацькому заголові синтезовану систему функцій документа (див. табл. 2 «Синтезована система функцій документа»), до якої передусім включено функції документа, які у різних класифікаціях не відрізняються ні за номіналом, ні за змістом. Функції, які у різних класифікаціях мали розходження за номіналами, були однак

подібними або близькими за змістом (наприклад, юридична і правова, меморіальна та пам'яткова, обліку та статистична тощо), об'єднані нами під термінами, які, на нашу думку, точніше відповідають їхньому змісту.

А тепер, спираючись на дослідження в галузі документознавства, окреслимо якомога ширший набір функцій саме навчальних документів, з урахуванням можливостей нових інформаційних тех-

нологій та електронних документів, які входять до системи електронно-документної комунікації сучасного ВНЗ. Нині у вишах виробляється, функціонує, обертається, зберігається та передається велика кількість різновидів документів. Якщо розглядати всю систему документів ВНЗ у співвідношенні з набором функцій документа, наведених у табл. 2, то можна визначити такі їх узагальнені функції.

Таблиця 2

Синтезована система функцій документа

№ п/п	Групи функцій документа	Функції документа	Підфункції документа
1.	Головна (сутнісна) функція	здатність документа зберігати і передавати (поширювати) інформацію у часі та/або просторі	
2.	Загальні функції	інформаційна	закріплення (фіксація) інформації зберігання інформації трансляція інформації інформаційно-систематизуюча інформаційно-методична
		соціальна культурна кумулятивна	
		комунікативна	одновекторна комунікація двовекторна комунікація
3.	Спеціальні функції	управлінська (регуляторна)	матеріалізація управлінської дії організація інформації забезпечення функціонування і вдосконалення державної системи в цілому і кожної державної структури зокрема забезпечення функціонування кожного члена даного соціального інституту і даного суспільства в його конкретній соціальній ролі організаційна розпорядна
		пізнавальна (когнітивна) правова (юридична) статистична (облікова) історична загальнокультурна меморіальна (пам'яткова) гедонічна (культурно-дозвілєва)	
		освітня	педагогічна просвітницька виховна
		ідеологічна (агітаційно-просвітницька) художньо-естетична товарна представницька (репрезентативна) особисто-архівна (функція особистих реліквій) функція самовираження автора інструментальна доказування рекламна систематизуюча методична контрольна	
		допоміжна	довідкова бібліографічна наочна практична (прикладна)
		прагматична дослідницька технологічна технічна розвиваюча	

Вся система навчальних документів ВНЗ, як і будь-який документ, виконує головну (сутнісну) функцію, тобто зберігає та передає (поширює) інформацію у часі та/або просторі. Зрозуміло, що кожному окремо взятому навчальному документу також притаманна ця функція.

Якщо говорити про загальні функції навчальної документації, то вони всі притаманні як системі вишівської документації загалом, так і окремо кожному навчальному документу: інформаційна функція: закріплення (фіксація) інформації, зберігання інформації, трансляція інформації; соціальна функція; культурна функція; комунікативна функція (у ВНЗ існує і одновекторна, і двовекторна комунікація); кумулятивна функція.

Загальні функції навчальних документів мають свої особливості, зумовлені специфікою навчальної діяльності. Наприклад, комунікаційна функція забезпечується відбиттям різнопланових зв'язків, відносин, тим самим визначаючи для користувача місце та роль будь-якого об'єкта, явища у процесі постійного розвитку, видозміни, взаємодії елементів дійсності. Звідси впливає динамізм змісту комунікаційної функції навчального документа, зв'язок його з минулим та сучасним станом питань, що розглядаються. А інформаційна функція навчального документа полягає в тому, що він вводить користувача в світ культури, залучає його до результатів людської діяльності. Інформаційна функція реалізується через передачу користувачеві (в нашому випадку користувачами є студенти, аспіранти, докторанти, тобто ті люди, котрі навчаються у ВНЗ) певного обсягу інформації. Ця функція покликана сформувати у користувача, який навчається, певний тезаурус понять та характеристик про об'єкти, предмети, явища навколишнього середовища, про місце суб'єкта у цьому середовищі, про методи та засоби оволодіння інформацією. Наприклад, ВНЗ формує у студентів такий тезаурус, який дає змогу випускникові брати участь у житті соціуму, застосувати отримані знання в обраній сфері професійної діяльності. Тому, аналізуючи навчальний документ, слід, у першу чергу, приділяти увагу якості інформації, що використовується автором при його створенні.

При складанні навчального документа необхідно робити оптимальний відбір фактів, характеристик, дозувати певний обсяг інформації. Все це пов'язано з особливостями дисципліни, категорією користувачів, що навчаються, ступенем та формою освітнього процесу. Підфункцією інформаційної функції навчального документа є інформаційно-

методична функція. Вона визначає цілі, загальну стратегію навчання, конкретизує зміст та структуру стандарту з вивчення певної навчальної дисципліни. Ще однією підфункцією інформаційної функції навчального документа є інформаційно-систематизуюча, яка передбачає короткий виклад теоретичного матеріалу курсу, надання його у вигляді системних блоків.

Серед спеціальних функцій навчальної документації ВНЗ перше місце посідає освітня. Вона, у свою чергу, має три підфункції: педагогічну, просвітницьку та виховну. Серед основних спеціальних функцій навчальних документів, на думку автора, можна виокремити такі: освітня; пізнавальна; розвиваюча; організаційна; диференційна; систематична; функція самоосвіти та розвитку; прогностична; контрольна; функція розвитку навичок самоконтролю та самооцінки; допоміжна; орієнтуюча; дослідницька; проектувальна (проектувально-конструкторська); технологічна; технічна.

Освітня функція навчального документа передбачає засвоєння наукових знань, формування спеціальних та загальнонавчальних умінь, навичок. Наукові знання містять факти, поняття, закони, закономірності, теорії, узагальнену картину світу. Спеціальні вміння, навички включають в себе специфічні тільки для відповідного навчального предмета, галузі знання практичні уміння та навички. Наприклад, для математики – це розв'язання задач, робота з різними обчислювальними машинами, логарифмічною лінійкою тощо, а для географії – робота з картами, уміння робити географічні вимірювання та ін. Окрім спеціальних умінь та навичок, освітня функція навчального документа дає змогу оволодіти загальнонавчальними вміннями, навичками стосовно всіх навчальних дисциплін і предметів, наприклад, вести науково-дослідну роботу, працювати з довідниками, науковим апаратом у виданнях тощо. Одночасно із освітньою функцією реалізується і виховна підфункція. Остання формує у студентів світогляд, естетичні, морально-етичні норми, принципи, уявлення, погляди, переконання, правила поведінки та діяльності у суспільстві, систему ідеалів, відносин, потреб, тобто цілу сукупність якостей, рис, притаманних людині. Виховна, педагогічна, просвітницька, методична підфункції органічно впливають з самого змісту та методів освіти.

Пізнавальна функція навчального документа ґрунтується на тому, що кожна дисципліна, кожний навчальний предмет передбачає освоєння виз-

наченого обсягу (системи) знань. Причому знання повинні бути ранжованими на найбільш важливі, значущі для даної дисципліни, галузі знання, ті, на які необхідно звернути особливу увагу. У даному разі велике значення має якість знання. Адже воно може бути «відкритим» (залишати відчуття незавершеності розгляду питання). Наприклад, вивчаючи історію літератури, розуміємо, що інформація, подана в певному навчальному документі, може бути доповнена з інших навчальних джерел. Але є знання і «закрите». Воно вирізняється повнотою, завершеністю. Взяти хоча б випадок, коли студент вивчає вищу математику: він розуміє, що має справу з певною закономірністю.

Розрізняють також фундаментальні та актуальні знання. У навчальному документі, присвяченому основам науки, відбиваються головним чином фундаментальні знання. У навчальному документі, що розкриває практичні питання, методи, навички оволодіння діяльністю, насамперед, необхідно відобразити повний набір характеристик технології діяльності, актуальні знання, пов'язані з діяльністю конкретної галузі в сучасних умовах. Наприклад, підручник «Основи економіки» розкриває фундаментальні теми, разом з тим його знання мають вступний характер. Сюди включають введення в предмет, методи економічної теорії, історію економічних вчень, закономірності суспільного розвитку, особливості функціонування основних економічних систем, форму організації суспільного виробництва тощо. Хоча в сучасних навчальних посібниках для ВНЗ з основ економіки можна знайти розділи «Макроекономіка», «Мікроекономіка», що є окремими дисциплінами.

Розвиваюча функція документа орієнтована на використання досвіду суспільних відносин, суспільної свідомості, культури, виробництва, знань про перетворення та охорону довкілля. Вона покликана забезпечувати розвиток особистості, розширення її можливостей, вдосконалення психофізичних та розумових операцій, мовленнєвої діяльності тощо.

Виховна функція пов'язана з формуванням світогляду, системи морально-етичних та естетичних норм поведінки суб'єкта, його переконань, спрямована на оволодіння оціночними критеріями щодо вчинків, явищ, на розширення меж соціалізації індивіда. Виховна функція визначається конкретно-історичними умовами, має соціальні основи та орієнтована на категорію користувачів, котрі навчаються. Реалізація цієї функції пов'язана

на з впливом на духовні потреби, емоційно-вольову та дієво-практичну сфери студента.

Організаційна функція виконується як кожним окремим навчальним документом так і системою цих документів. Вона забезпечує послідовність вивчення та викладання дисциплін, їх взаємозв'язок, їх орієнтацію на чітко визначену категорію користувачів та враховує можливості сприйняття змісту, особливості впливу навчального документа на людину. Крім того, організаційна функція лежить в основі диференціації навчальних документів на види, що забезпечує навчально-методичну підтримку різних форм і методів навчального процесу на різних етапах та ступенях вивчення. Таким чином, завдяки організаційній функції розподіляється час на вивчення розділів та тем курсів навчальних дисциплін. Крім того, вона спрямована на упорядкування структури і взаємодії складових елементів системи з метою зниження невизначеності, а також підвищення ефективності використання ресурсів і часу (окремим процесом організації діяльності можна вважати планування – часове впорядкування виконання робіт, тобто обґрунтування їх послідовності, тривалості та термінів виконання).

Диференційна функція передбачає доповнення практичного матеріалу підручника. Вона дає змогу викладачеві реалізувати закладені методичні ідеї у повному обсязі з урахуванням завдань диференціації різних рівнів.

Просвітницько-орієнтуюча функція покликана розкривати концепцію курсу навчальної дисципліни та його основний зміст. Реалізує різні прийоми та методи навчання, адекватні змісту освіти. Пропонує нові технології навчання, демонструє навчальні можливості кожного компонента навчально-методичного комплексу, у т. ч. аудіовізуальні, електронні та технічні засоби навчання.

Систематизуюча функція забезпечує цілісність процесу навчання, системність знань та уявлень, тобто завдяки їй основний зміст курсу навчальної дисципліни викладається системно. Реалізується ранжування знань та уявлень відповідно до розуміння їх значущості, формування ієрархічної структури інформації, критеріїв оцінки того, чому віддає перевагу особистість, об'єднання частин у ціле, відображення існуючої картини світу та місця в ній людини, моделювання процесів та явищ, з наданням їм рис загального, одиничного в конкретній дисципліні та стосовно оточуючого середовища. Систематизуюча функція забезпечує доступність, наочність навчання, розвиток та

підтримку пізнавального інтересу до вивчення певної навчальної дисципліни, інтелектуальних, творчих здібностей студентів, створює умови для систематичного вдосконалення вивченого та формування самоконтролю у випадку самоосвіти.

Функція самоосвіти та розвитку передбачає наявність додаткового теоретичного матеріалу для розширення змісту підручника з найбільш складними розділами, темами курсів навчальних дисциплін, а також – популярний виклад основ навчальної дисципліни, відпрацювання найважливіших умінь, навичок за допомогою системи практичних занять.

Прогностична функція передбачає наявність контрольних матеріалів з усіх розділів певного курсу навчальної дисципліни, на основі аналізу яких є можливість здійснювати прогнозування в професійній діяльності.

Контрольна функція спрямована на здійснення контролю в межах певної професійної діяльності та процесу навчання студентів.

Функція розвитку навичок самоконтролю та самооцінки допомагає засвоїти студентам механізм підсумкового контролю і одночасно перевірити рівень засвоєння матеріалу з певної навчальної дисципліни. Сприяє закріпленню вивченого матеріалу, підготовці до заліків та іспитів.

Профорієнтаційна функція передбачає наявність різних матеріалів, які поширюють та поглиблюють відомості з певної навчальної дисципліни, сприяють розвитку професійної компетенції, що, в свою чергу, забезпечує більш якісну професійну підготовку студентів.

Дослідницька функція спрямована на збирання, обробку, аналіз і систематизацію науково-технічної інформації з певного напрямку роботи та навчання.

Проектувальна (проектувально-конструкторська) функція спрямована на здійснення послідовних цілеспрямованих дій щодо синтезу систем або окремих їх складових, розроблення документації, необхідної для використання об'єктів, процесів

Таблиця 3

Базові функції навчальних документів ВНЗ

№ п/п	Групи функцій	Назва функції	Назва підфункції
1.	Головна (сутнісна) функція	здатність документа зберігати і передавати (поширювати) інформацію у часі та/або просторі	
2.	Загальні функції	інформаційна	закріплення (фіксація) інформації зберігання інформації трансляція інформації інформаційно-систематизуюча інформаційно-методична
		соціальна культурна кумулятивна	
		комунікативна	одновекторна комунікація двовекторна комунікація
3	Спеціальні функції	освітня	педагогічна просвітницька методична виховна
		пізнавальна розвиваюча організаційна диференційна управлінська систематична функція самоосвіти та розвитку прогностична контрольна функція розвитку навичок самоконтролю та самооцінки	
		допоміжна	довідкова бібліографічна наочна практична (прикладна)
		орієнтуюча	профорієнтуюча просвітницько-орієнтуюча
		дослідницька проектувальна (проектувально-конструкторська) технологічна технічна	

(конструювання є окремим процесом проектування, який полягає в обґрунтуванні рішень щодо принципу дії та конструкції об'єктів, розроблення документації на їх виготовлення).

Технологічна функція спрямована на втілення поставленої мети за відомими алгоритмами, тобто фахівець виступає як структурний елемент (ланка) певної технології.

Технічна функція спрямована на виконання певного обсягу технічних робіт у професійній діяльності.

А тепер, розглянувши кожну спеціальну функцію навчального документа окремо, спробуємо узагальнити вищевикладений матеріал і представимо всю систему функцій навчальної документації у вигляді таблиці (див. табл. 3), де виокремлені функції саме навчальної документації. Вони визначені в ході аналізу документів взагалі і окремо визначені фахівцями та нормативними відомчими актами. Тобто наведена нижче система функцій навчальних документів має узагальнюючий характер, розроблена за допомогою методів аналізу та синтезу.

Отже, функції навчальних документів забезпечуються апаратом видань та навчальних документів, а також відбором, особливою обробкою та наданням навчального матеріалу. Тому при підготовці навчальних документів необхідно враховувати комплексні характеристики, що закладаються в основу розроблення моделі кожного навчального документа у складі системи документів сучасного вишу. Перспективним напрямом дослідження є вивчення всієї системи документів сучасного вищого навчального закладу України у складі його електронно-документної комунікації.

Список використаних джерел

1. Банасюкевич В. Д. Вопросы терминологии управленческой документации / В. Д. Банасюкевич // Советские архивы. – 1974. – № 4. – С. 15–21.
2. Басаков М. И. Делопроизводство (Документационное обеспечение управления) / М. И. Басаков. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Дашков и К0, 2005. – 336 с.
3. Документ и его функции [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.nuru.delo.htm>. – Загл. с экрана.
4. Илюшенко М. П. К вопросу о функциях документов / М. П. Илюшенко // Советские архивы. – 1973. – № 5. – С. 10–17.
5. Кашепов В. П. Организация делопроизводства, приема граждан и работы с письмами и жалобами / В. П. Кашепов, И. Д. Тиновицкая, Л. В. Филатова, Н. В. Шелютто; отв. ред. : В. П. Кашепов. – М. : Юрид. лит., 1989. – С. 18–37.
6. Кушнарченко Н. Н. Документоведение / Н. Н. Кушнарченко – 7-е изд-е, стер. – К. : Знання, 2007. – С. 38–41. – (Высшее образование XXI века).
7. Лист 31.07.2008 № 1/9-484 Головам рабочих групп МОН Украины з розроблення галузевих стандартів вищої освіти та головам науково-методичних комісій МОН України щодо нормативно-методичного забезпечення розроблення галузевих стандартів вищої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.licasoft.com.ua/index.php/component/lica/?base=1&id=x000C41E9>. – Назва з екрана.
8. Лившиц Я. З. Документационное обеспечение управления / Я. З. Лившиц. – М. : Знание, 1975. – 63 с.
9. Лысенко Н. А. Документирование управленческой деятельности на предприятии: делопроизводство и корреспонденция / Н. А. Лысенко, Б. Ю. Сербиновский, С. Н. Цветкова. – Ростов н/Д : МарТ, 2002. – 272 с.
10. Митяев К. Г. Административная документация (делопроизводство) в советских учреждениях / К. Г. Митяев, Е. К. Митяева. – Ташкент : Узбекистан, 1968. – 230 с.
11. Митяев К. Г. Документоведение, его задачи и перспективы развития / К. Г. Митяев // Вопросы архивоведения. – 1964. – № 2. – С. 27–37.
12. Отле П. Труды по библиотековедению. Руководство для общественных библиотек. Организация умственного труда. Руководство к администрированию : практ. пособие / вступ. ст. и науч. ред. Ю. Н. Столярова. – М. : Изд-во «Либерея», 2002. – 232 с.
13. Соколов А. В. Общая теория социальной коммуникации / А. В. Соколов. – СПб. : изд-во Михайлова В. А., 2002. – 461 с.
14. Шелестова А. М. Електронно-документна комунікація сучасного університету як підсистема соціальної комунікації суспільства / А. М. Шелестова // Людина, культура, техніка в новому тисячолітті : матеріали XI міжнар. наук.-практ. конф. (АР Крим, Алушта, 9–11 вересня 2010 р.). – Х. : Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «ХАІ», 2010. – С. 36–37.